

۱۸۱

بالخاک رقصیدن

نگاهی به سینمای جمال‌الملک جلیلی
از منظر نورشالیسم

سعید نجباتی

با همکاری
علیرضا روانده

با مقدمه‌ی
دکتر احمد الستی

نشانی
سیدراف

/رقصیدن با خاک/ سعید نجاتی /
 /نگاهی به سینمای ابوالفضل جلیلی از منظر نتوفر مالیسم /
 /با همکاری علیرضا رواده/ با مقدمه‌ی دکتر احمد الستی /
 /چاپ اول ۱۳۹۷/ تهران/ ۵۰۰ نسخه /
 /قطع رقعی، ۱۸۴ صفحه/ب میتر/۱۲ /
 /شابک: ۷-۲-۹۹۳۲۸-۶۲۲-۹۷۸ /
 /طراح روی جلد: مجیدبرزگر /
 /صفحه‌آرا: ارسلان آقاخانی /
 /ویراستار: مهرنوش مهدوی حامد /
 /ناشر: صدیقه جاویدی /نشر سیراف /
 / www.mnsiraf.com /
 / siraf.nashr@yahoo.com /
 حق چاپ برای نشر سیراف محفوظ است.
 قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

شناسه: نجاتی، سعید، ۱۳۶۰ -
 عنوان و نام پدیدآور: رقصیدن با خاک: نگاهی به سینمای ابوالفضل
 جلیلی از منظر نتوفر مالیسم /نوشته: سعید نجاتی /با همکاری آرش
 رواده؛ با پیشگفتاری از احمد الستی.
 مشخصات نشر: تهران: نشر سیراف، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص. جلدی. نمودار.
 شابک: ۷-۲-۹۹۳۲۸-۶۲۲-۹۷۸
 وضعیت فهرست‌نویسی: مبنا
 عنوان دیگر: نگاهی به سینمای ابوالفضل جلیلی از منظر
 نتوفر مالیسم
 موضوع: جلیلی، ابوالفضل، ۱۳۳۶ -
 موضوع: سینما -- ایران -- نقد و تفسیر
 موضوع: Motion pictures -- Iran -- Reviews
 موضوع: فیلم‌نامه‌های فارسی -- تاریخ و نقد
 موضوع: Motion picture plays, Persian -- History and criticism
 شناسه افزوده: رواده، آرش
 شناسه افزوده: الستی، احمد، ۱۳۲۷ -
 شناسه افزوده: Alasti, Ahmad
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۸/۳۷۱۳۹۸
 رده بندی دیویی: ۷۹۱/۴۳۰۲۲۳۰۹۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۳۳۳۹۴

فهرست

۷.....	پیشگفتار.....
۹.....	مقدمه.....
۱۰.....	فصل اول: نتوفر مالیسم به مثابه‌ی سیستمی برای تحلیل فیلم.....
۱۲.....	دربارۀ فیلم.....
۱۳.....	دلف: راز منظر نتوفر مالیسم.....
۱۴.....	تماشاگاه از منظر نتوفر مالیسم.....
۱۷.....	اصول فرما.....
۲۰.....	انواع روایت از منظر نتوفر مالیسم.....
۲۳.....	محتوا از منظر نتوفر مالیسم.....
۲۶.....	عناصر سبکی نتوفر مالیسم.....
۲۹.....	ارزش‌گذاری.....
۳۰.....	شیوه‌ی تحلیل.....
۳۳.....	فصل دوم: نقد فیلم‌های ابوالفضل جلیلی.....
۳۴.....	فیلم میلاد.....
۴۱.....	فیلم بهار.....
۴۶.....	فیلم گال.....
۶۰.....	فیلم رقص خاک.....
۷۱.....	فیلم دت یعنی دختر.....
۸۳.....	فیلم دان.....
۹۹.....	فیلم دلبران.....
۱۱۱.....	فیلم ایجد.....
۱۲۳.....	فیلم گل یا پوچ.....
۱۳۹.....	نتیجه‌گیری.....
۱۴۵.....	منابع.....
۱۴۷.....	فصل سوم: مصاحبه با ابوالفضل جلیلی.....
۱۷۱.....	فصل چهارم: جوایز.....

پیشگفتار

نوشتن درباره‌ی فیلم نوعی فعالیت خلاقانه و تخصصی است که نیاز به دانستن تأثیر اجتماعی سینما، پایگاه اجتماعی فیلم‌سازان و قدرت بیانی وسیله‌ای دارد که قادر به بازنمایی مسائل اجتماعی است، ضمن اینکه این امر نیاز به آشنایی با زبان سینما، تکنیک‌های داستان‌گویی، انتخاب و پرورش داستان و شیوه‌های تولید دارد. بنابراین زمانی که ترکیب این دو هدف نگارش درباره‌ی فیلم است، استفاده از رویکردی تحلیلی نیز که بتواند پیشرو باشد و از تازگی نگرش هم برخوردار باشد، بسیار ضروری به نظر می‌رسد. آنچه در این گسترده‌ی وجوه مختلف فیلم است که نگارش درباره‌ی سینما دشواری خود را می‌نماید.

کتاب رقصیدن با خاک: نگاهی به سینمای ایران، ابوالفضل خلیلی از منظر نتوفر مالیسم تلاشی صادقانه و در عین حال بی‌پیرایه از سعید نجاتی است که در پی از پروژه‌ی پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد او در رشته‌ی سینما بوده است. نجاتی با تأکید بر اهمیت رویکرد نتوفر مالیستی برای خوانش فیلم‌ها در زمان حاضر، کتاب خود را آغاز کرده است. او در این کتاب سعی در بیرون‌ریزی بسیار شیوا، به‌دور از پیچیدگی و بسیار موجز به تشریح رویکرد نتوفر مالیسم، که یکی از مهم‌ترین نظریه‌پردازان آن دیوید بوردول است، می‌پردازد. نجاتی ضمن دسته‌بندی این رویکرد به منظور تبیین جایگاه آن در نظر گرفته است که محققان جوان، دانشجویان سینما و علاقه‌مندان جدی این مکتب قرار دهند. او با تأکید بر سبک، نقش پیرنگ، اهمیت دکوپاژ، کارکرد صدا و بازیگری، به‌صورت منطقی، به خوانش فیلم‌های مورد نظر خود می‌پردازد. تقسیمات درونی هر فصل به طرح داستان، ساختار روایت، الگوی گسترش پیرنگ، سبک فیلم و تقسیمات دکوپاژی اختصاص یافته است. او نقش زمان تولید هر فیلم را در شرایط جامعه‌ای در حال تحول ندیده نگرفته است و در نتیجه، به فعالیت هنری فیلم‌سازی پرداخته است که دغدغه‌ی طرح مشکلات اجتماعی را در ذهن دارد.

نوشتن این کتاب بدون آشنایی طولانی مدت و ارتباط صمیمانه بین نویسنده و فیلم‌ساز میسر نمی‌شد. تعلق خاطر و احترامی که نجاتی برای جلیلی قایل است نه تنها از میزان اطلاعات مربوط به حضور فیلم‌ها در جشنواره‌ها، دریافت جوایز و میزان استقبال از آن‌ها مشهود است، بلکه از طریق تأکیدها و حساسیت‌های اجتماعی و احاطه‌ی او بر دیدگاه‌های فیلم‌ساز درباره‌ی مضامین اجتماعی کاملاً

قابل مشاهده است. در عین حال او حداکثر کوشش را در بی طرفی و به کار گرفتن نگاهی اوبژکتیو در خوانش فیلم‌ها اعمال کرده است. در موارد زیادی چنین آشنایی دیرینی با فیلم‌ساز از طرف منتقد/ محقق فیلم می‌تواند پرده‌ای در مقابل نقایص فیلم‌ها بکشد. لیکن قابل ستایش‌ترین نکته‌ی تلاش نجاتی جلوگیری از ورود نگاه ستایشگرانه‌ی صرف به خوانش فیلم‌هاست. هدف این کتاب نه نقد، بلکه تحلیل فیلم بوده است. در نتیجه، نگارنده خود را به تکنیک‌ها و تحلیل‌هایی محدود کرده است که از طریق مطالعه‌ی جزئیات ساختاری به دست آمده‌اند.

د. نگاه و نحوه‌ی خوانش نجاتی، جلیلی به‌عنوان تصویرگر دوران بحران‌های شدید اجتماعی ایران یافته است. بر اساس تحلیل او بیکاری، بی‌پولی، بی‌کسی، تنهایی، از خودبیگانگی، جابه‌جاشدگی و کمتر از همه عدم توانایی نهاده‌ها در رفع این مشکلات، که همگی پیامدهای شرایط حین جنگ و بعد از آن است. زانسی‌های جلیلی را توجیه می‌کند. جالب‌تر آنکه نویسنده به‌طور تلویحی نگاه رو به گذشته‌ی جلیلی را، که تأکید فیلم‌های اول اوست و به شرایط پیش از انقلاب بازمی‌گردد، تأیید نمی‌کند، بلکه آنها را به‌عنوان عین واقعیت و مشاهده و جست‌وجوی مصائب بعد از انقلاب می‌بیند. به زعم نجاتی احساس همدردی و نزدیکی با کاراکترهای محوری خود ناشی از زندگی و جهان تجربی خود اوست که به عناصر تأثیرگذار سینمای جلیلی تبدیل شده‌اند. این خودانعکاسی ملموس بودن صحنه‌های مشقت و فلاکت کاراکترها را تدارک دیده است.

علاوه بر این‌ها، نویسنده با دیدی روشنگرانه و دورتی به قوت و ضعف فیلم‌ها می‌پردازد که بی‌طرفانه پیشرفت و تحول فکری و تکنیکی فیلم‌ها را مطرح می‌کند. از آنجایی که نجاتی فیلم‌هایی را مورد نظر قرار داده است که قسمتی از بحران‌های معاصر ایران را در بر می‌گیرد، به این نتیجه می‌رسد که فیلم‌های جلیلی به‌ضربه‌پذیرترین قشر جامعه که جوانان باشند، می‌پردازد. رهاورد این تحلیل‌ها، خود تبیین وضعیتی به‌شدت قابل ملاحظه در ارتباط با نتیجه‌ی تحولات اجتماعی ایران بعد از انقلاب است. در این ارتباط سینمای ابوالفضل جلیلی بازگوکننده‌ی دوره و سرزتاب فیلم‌سازی برخاسته از متن اجتماعی بحران‌زده است که آنچنان مورد پسند و لطف سینماگران و دنیای سینمایی زمان خود قرار نمی‌گیرد. در شرایطی مطلوب، چنین فیلم‌ساز مردمی‌ای که توانایی‌های او را به‌درستی از کارگردان به فیلم‌نامه‌نویس، مدیر فیلم‌برداری، تلوینگر و طراح صحنه افزایش می‌دهد می‌توانست بیشتر از بسیاری از کارگردانان هم‌عصر خود با تفکر و سیاست‌های مورد نظر همخوانی داشته باشد. توجه جشنواره‌های جهانی به سینمای جلیلی، که در سیاهه‌ی بلندبالایی که نجاتی از توفیقات این فیلم‌ها تدارک دیده آشکار است، به‌منظر یکی از علل کم‌لطفی سیاست‌گذاران به این فیلم‌ساز است. به‌خصوص که رواج طرز تلقی غیرمنصفانه‌ی «سیاه‌انمایی»، اتهامی که بیش از یک دهه به جان رنجور سینمای ایران افتاده بود، موجب سقوط فیلم‌سازی خودساخته می‌شود. در این مورد نگارنده‌ی این کتاب با زحمت و صرف وقت زیاد به گردآوری لیست این جشنواره‌ها می‌پردازد تا علل صداقت‌های توفیق این فیلم‌ها را تدارک ببیند. این کتاب به‌طور تلویحی شرحی بر تراژدی ظهور، اوج‌گیری و کم‌کارشدن فیلم‌سازی مردمی است.